

УДК 330.322.1

**Фатюха Н.Г.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту,
Дем'яненко Я.Ю.,
Запорізький національний технічний університет**

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. У сучасний кризовий період економіка України для подальшого розвитку потребує значних капіталовкладень для оновлення виробничої бази традиційних галузей та розвитку новітніх галузей. На сьогодні економіка характеризується дуже низьким рівнем заощадження й капітальних інвестицій, значним дефіцитом рахунку поточних операцій, недостатнім рівнем розвитку наукомістких галузей промисловості. В даних умовах, на передній план виходить політика стимулювання прямих іноземних інвестицій (ПІІ) як головного джерела капітальних інвестицій, новітніх технологій, а також валютних резервів для стимулювання сталого розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підвищення ефективності інвестицій та інвестиційної діяльності є предметом досліджень у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: Крупки Я. Д., Омельченка А. В., Пехника А. В., Марцина В. С., Татаренка Н. О., Бланка І. А., Бернса В., Бірмана В. С., Кейнса Дж. та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових праць щодо проблеми залучення іноземних інвестицій, актуальність даної теми буде на високому рівні завжди, бо саме іноземні інвестиції сприяють впровадженню нових технологій, сучасних видів устаткування, передового досвіду іноземних підприємств, реструктуризації та оновленню економіки.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз інвестиційних процесів для розробки пропозицій щодо покращення інвестиційної привабливості України на сучасному етапі розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі існує багато модифікацій поняття «інвестиції», що зумовлено специфікою та традиціями різних економічних шкіл та течій. Широко розповсюдженою є інтерпретація інвестицій – як здійснення певних економічних проектів у теперішньому, щоб у майбутньому одержати дохід.

Термін «інвестиції» (від нім. Investition, лат. Investire – одягати, одягаю) – вклад капіталу у відповідну галузь економічної, соціальної, культурної сфери.

У монографії «Інвестиції», підготовленій нобелівським лауреатом з економіки У. Шарпом, термін «інвестувати» означає «позбутися» грошей сьогодні для того, щоб отримати більшу їх суму у майбутньому [1, с. 53].

Аналогічне визначення цього терміна подано в монографії Л. Гітмана і М. Джонка «Основи інвестування». «Інвестиція – це спосіб розміщення капіталу, який повинен забезпечити заощадження або зростання капіталу» [8, с. 21]. На наш погляд, пов'язувати інвестиції виключно з метою збільшення капіталу є доречним, оскільки в умовах ринкової економіки саме це і є визначальним при прийнятті інвестиційного рішення.

Дж. Кейнс трактував інвестиції як «поточний приріст цінностей капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду». Це «... та частина доходу за даний період, яка не була використана для споживання» [1, с. 72]. На нашу думку, у цьому трактуванні чітко виявлена подвійність інвестицій – з одного боку він бачить у них розмір акумульованого доходу для накопичення ресурсів, тобто потенційний інвестиційний попит, з іншого – форму витрат, які визначають зростання вартості капітального майна, тобто як реалізовані попит та пропозиція.

В умовах командно-адміністративної системи термін «інвестиція» ототожнювався з терміном «капітальні вкладення», і сьогодні деякі автори трактують інвестиції як сукупність витрат, які реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу в галузі народного господарства (виробничі фонди).

Визначення інвестицій як вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення є характерним для загальної економічної теорії. Такої думки дотримуються вчені-економісти: М. І. Книш, Б. А. Перекатов, Ю. П. Тютіков. Вони вважають, що при цьому приріст капіталу повинен бути достатнім для того, щоб компенсувати інвестору відмову від використання наявних у нього коштів на споживання в поточному періоді, винагородити його за ризик, відшкодувати втрати від інфляції у майбутньому періоді [10]

Уперше законодавче закріплення теоретичних розробок категорії інвестиції в Україні зроблено в Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р., яким визначені правові, економічні та організаційні рамки інвестиційної діяльності [6].

Під іноземними інвестиціями, відповідно до визначення чинного законодавства України, слід розуміти «цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності згідно з законодавством України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [9].

Згідно з чинним законодавством, іноземні інвестиції в економіку України можуть здійснюватися у вигляді:

- іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України (НБУ);
- валюти України – при реінвестиціях в об'єкт первинного інвестування чи в будь-які інші об'єкти інвестування відповідно до законодавства України за умови сплати податку на прибуток (доходи);
- будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав;
- акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної згідно з законодавством України або законодавством інших країн), виражених у конвертованій валюті;
- грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно із законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;
- будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно із законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експортною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, зразки для товарів і послуг, ноу-хау тощо;
- прав на здійснення господарської діяльності, в тому числі права на користування та використання природних ресурсів, наданих згідно із законодавством або договорами, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно із законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;
- інших цінностей відповідно до законодавства України [7].

При цьому іноземні інвестиції та інвестиції українських партнерів, у тому числі внески до статутного фонду підприємств, оцінюються в іноземній конвертованій валюті та у валюті України за домовленістю сторін на основі цін міжнародних ринків або ринку України [5].

Статистичні дані щодо розподілу ПІІ в економіку України за основними видами економічної діяльності відображено в табл. 1.

Таблиця 1

ПІІ в економіку України за основними видами діяльності, млн дол. США

Основні види діяльності	Обсяги прямих іноземних інвестицій на початок року				
	2010	2011	2012	2013	2014
Промисловість	13276,4	14034,3	15029,9	17174,8	17993,1
в т.ч.					
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1050,1	1193,0	1311,9	1637,2	1868,4
переробна промисловість	11916,5	12488,0	12945,0	13980,9	14905,0
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	1828,4	1820,5	2221,9	3070,6	3229,7
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин і устаткування	5557,1	5945,8	6108,7	6124,2	6217,2
Оптова та роздрібна торгівля; Ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів	4316,6	4797,1	5405,7	6140,0	6838,0
Інформація та телекомунікації	*	*	*	2003,0	2044,5
Фінансова та страхова діяльність	12431,0	15110,5	16184,5	16430,1	15053,4
Операції з нерухомим майном	4268,5	4788,2	8251,5	3997,8	4597,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	*	*	*	2883,1	4006,7
Інше	5760,5	6075,9	5462,3	6668,0	6256,3
Всього	40053,0	44806,0	50333,9	55296,8	56789,4

* відсутні статистичні дані

Джерело: складено авторами на основі [3; 11]

Для зручності аналізу показники станом на 1 січня 2010 та 2014рр. подані у круговій діаграмі, де внутрішнє коло відображає дані 2010 року, а зовнішнє - 2014 року (рис. 1).

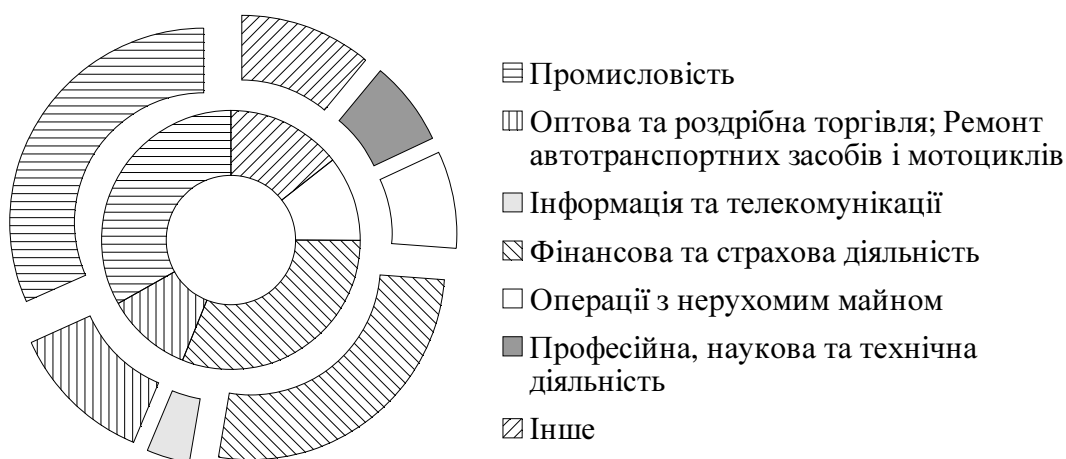

Рис. 1. ПІІ в економіку України за основними видами діяльності у 2010 та 2014рр., млн дол. США

Джерело: складено авторами на основі [3; 11]

Станом на 1 січня 2010 року значні обсяги іноземних інвестицій зосереджено на підприємствах промисловості (23% загального обсягу прямих інвестицій в Україні), зокрема переробної (19%). Серед галузей переробної промисловості суттєві обсяги інвестицій внесено у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, хімічну та нафтохімічну промисловість, а також машинобудування.

У фінансових установах акумульовано 22% прямих інвестицій, на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 11%, а також в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном – 10%.

Чистий приплив прямих іноземних інвестицій у 2013 році оцінено у 1,5 млрд. дол. США, що на 2,7% більше ніж у 2012 році. На 1 січня 2014 року обсяг накопичених ПІІ становив 56,8 млрд. дол. США. І знову, досить очікувано, до лідерів, за обсягом накопичених прямих іноземних інвестицій, увійшли промисловість та фінансова діяльність (31,7% і 26,5%, відповідно).

З такого, доволі стислого, огляду структури ПІІ за основними видами економічної діяльності, можна зробити висновки, що з року в рік спостерігається стійкий дисбаланс між різними галузями економіки. Це, насамперед, зумовлює незбалансований розвиток економіки в цілому.

Статистичні дані зі структури ПІІ в економіку України за країнами походження станом на 1 січня 2014 року наведено на рис. 2.

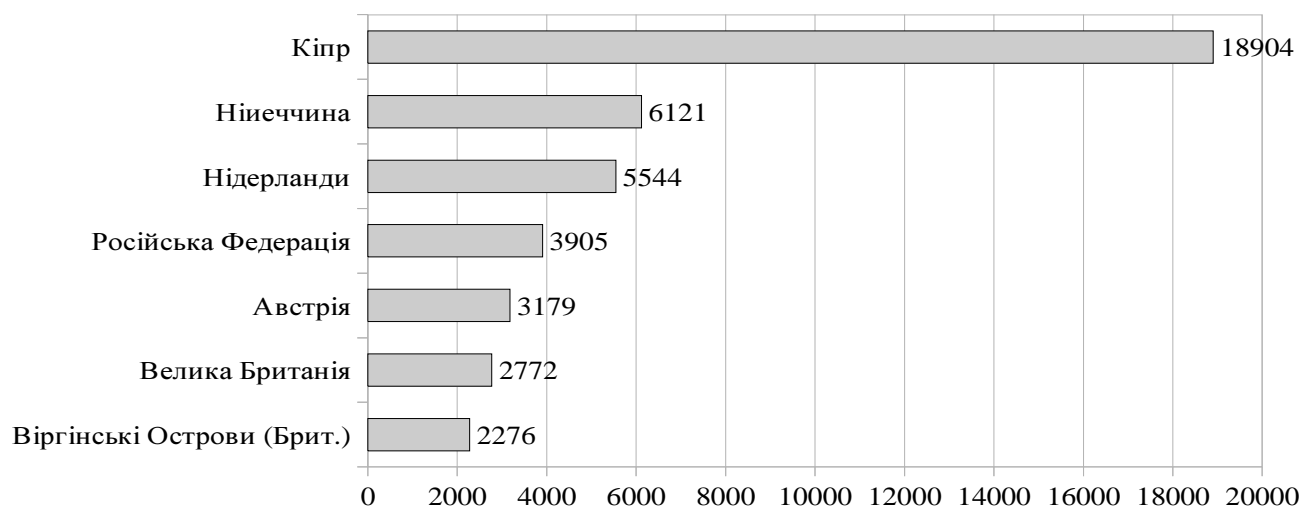

Рис. 2. ПІІ в економіку України за країнами походження, млн дол.

Джерело: складено авторами на основі [11]

Статистичним аналізом підтверджується й припущення про схильність “інвесторів” до фінансових зловживань та відмивання коштів. В число найбільших країн, з яких в Україну надходили ПІІ, входять три офшорних зони: Кіпр, Швейцарія та Британські Віргінські Острови. При цьому, якщо потужні швейцарські інвестиції можна певною мірою пояснити високим розвитком швейцарської економіки (приклад – ТНК “Nestle”), то економіки двох інших держав надто слабкі для здійснення потужних інвестицій власними силами. Досить сказати, що інвестиції в Україну компаній, зареєстрованих на Кіпрі, з кожним роком зростають і посідають перше місце за обсягами.

Дослідження інвестиційного середовища в Україні свідчить про те, що, з одного боку, ключову роль у його формуванні відіграє уряд, який визначає амортизаційну, грошово-кредитну, бюджетну, податкову політику тощо. З другого боку, на динаміку інвестицій істотно впливає ступінь розвитку фінансової та фондової інфраструктури вітчизняної економіки. Це свідчить про необхідність використання усього комплексу важелів (державних і ринкових) для формування привабливого інвестиційного середовища і залучення потрібного обсягу інвестиційних ресурсів у вітчизняну економіку [4].

Розглянемо основні чинники, що формують інвестиційний клімат держави (табл. 2). До них належать економічні, політично-правові, соціальні, статус іноземного інвестора, інвестиційна інфраструктура та географічне розташування, природно-ресурсний потенціал.

Покращити інвестиційний клімат країни можливо за рахунок різноманітних заходів, зокрема забезпечення чіткого правового поля інвестиційної діяльності, макроекономічної та політичної стабільності, запровадження податкових та митних пільг, дотацій, субсидій, субвенцій і бюджетних позик на розвиток пріоритетних сфер галузей економіки, подолання бюрократичних бар’єрів, корупції, забезпечення правового захисту інвестицій, покращення інформаційного забезпечення та інвестиційної інфраструктури.

Таблиця 2

Чинники, що формують інвестиційний клімат країни

Чинники	Ознаки
Економічні	Стабільність національної грошової одиниці
	Купівельна спроможність населення
	Стан та структура виробництва
	Відносини власності у держави
	Стан ринку нерухомості
	Валовий внутрішній продукт
	Стан розвитку грошово-кредитної, фінансової, податкової систем
	Розмір безробіття та заробітної плати
Політично-правові	Політична ситуація
	Стабільна законодавчо-нормативна база з питань інвестиційної та підприємницької діяльності
	Правовий механізм гарантій і захисту інвестицій
	Відсутність бюрократичних бар’єрів, корупції
Статус іноземного інвестора, інвестиційна інфраструктура	Наявність вільних економічних та офшорних зон
	Інвестиційна політика Національного банку
	Банківські установи, аудиторські, страхові компанії, кредитні спілки, фондовий ринок
	Стан ринку інвестицій та інвестиційних товарів
Соціальні	Демографічна ситуація та стан робочої сили
	Злочинність
	Близькість до світових ринків, митних переходів
	Наявність розвинутих транспортних комунікацій
	Природні ресурси, частка чорноземів, забезпеченість лісами, водозабезпеченість

Джерело : [2]

З метою поліпшення інвестиційного клімату необхідно провести ефективну політику зі зниження інфляції та інфляційних очікувань, а також врегулювати проблему державного боргу, забезпечити процедуру захисту прав власників та інвесторів. Тобто створити такі сприятливі умови, при яких підвищиться міжнародний імідж країни, а інвестор буде зацікавлений працювати на території України на довготермінову перспективу.

Також слід зазначити, що головне завдання ПІІ полягає в служінні довгостроковим цілям розвитку та підвищення конкурентоспроможності, необхідно забезпечити чіткий зв'язок між політикою залучення іноземних інвестицій та промисловою політикою. Тому пільги щодо ПІІ повинні

розроблятися і надаватися урядом виходячи з планів відносного того, який промисловий пейзаж країна хотіла б мати в майбутньому.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, в Україні створені певні умови ефективного залучення ПІІ, однак є ще ряд проблем, які необхідно вирішувати, застосовуючи сучасний організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в країну.

Для залучення більшої кількості інвестицій в Україну слід зосередити увагу на таких факторах, як розвиток інфраструктури і кластерів міжнародного рівня; поліпшення фіскальної стабільності держави, особливо в таких галузях, як інвестиції та захист майнових прав, розвиток фінансових ринків і дерегуляція бізнесу; зменшення корупції, бюрократії, строків митного оформлення і тиску з боку податкових та інших контролюючих органів; створення спеціальної служби підтримки інвесторів, які вже прийшли в країну, яка б допомагала їм вирішувати проблеми, що виникають в ході реалізації їх проектів (оподаткування, регулювання на ринку праці та ін.) і надавала допомогу у вирішенні спірних питань, що виникають в результаті взаємодії з державними органами; запровадження системи надання державою грантів (на оренду робочої сили, навчання та ін.); інвестування в інновації, щоб конкурувати з європейськими лідерами у галузі ПІІ.

Бібліографічний список

1. Борщ Л.М. Інвестування : [навч. посіб.] / Л.М. Борщ, С.В. Герасимова. – [3-те вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2010. – 685 с.
2. Ванькович Д. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економічно-правовий аспект / Д. Ванькович, Н. Демчишак // Економіст. – 2013. – № 4. – С. 79-81.
3. Державна служба статистики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/
4. Драган І.В. Оцінка сучасного стану залучення іноземних інвестицій в Україну / І.В. Драган // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 18. – С. 3-6.
5. Інвестиційний клімат в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>.
6. Кабінет Міністрів України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>.
7. Міністерство економіки України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mineco.gov.ua>.
8. Пехник А.В. Іноземні інвестиції в економіку України : навч. посібник / А.В. Пехник. – К. : Знання, 2011. – 335 с.
9. Правик Ю.М. Стратегічні напрями залучення та використання іноземних інвестицій / Ю.М. Правик // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 12. – С. 26-30.
10. Савчук Н. Стан інвестиційного клімату України та напрями його покращення / Н. Савчук // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2013. – № 8. – С. 25-34.
11. Україна у цифрах у 2013 році / [За редакцією О.Г. Осауленка]. – К., 2014. – 551 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

References

1. Borshch, L.M. and Herasymova, S.V. (2010), *Investuvannia* [Investment], tutorial, Znannia, Kyiv, Ukraine, 685 p.
2. Vankovych, D. and Demchyshak, N. (2013), "Investment climate in Ukraine and ways of its improvement: economic and legal aspects", *Ekonomist*, no. 4, pp. 79-81.
3. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [State statistics service of Ukraine], available at: <http://ukrstat.gov.ua> (access date October 28, 2014).
4. Drahan, I.V. (2009), "Assessment of the current state of foreign investment in Ukraine", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 18, pp. 3-6.
5. *Investytsiinyi klimat v Ukraini* [Investment climate in Ukraine], available at: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat> (access date October 30, 2014).
6. *Kabinet Ministriv Ukrainy* [The Cabinet of Ministers of Ukraine], available at: <http://kmu.gov.ua> (access date October 29, 2014).
7. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy* [The Ministry of economy of Ukraine], available at: <http://mineco.gov> (access date October 27, 2014).
8. Pekhnyk, A.V. (2011), *Inozemni investytsii v ekonomiku Ukrainy* [Foreign investments in the Ukrainian economy], tutorial, Znannia, Kyiv, Ukraine, 335 p.
9. Pravyk, Yu.M. (2012), "Strategic direction of attraction and use of foreign investment", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 12, pp. 26-30.

10.Savchuk, N. (2013), "The state of the investment climate in Ukraine and ways of its improvement", Naukovyi visnyk "Demokratychnе briaduvannia", no. 8, pp. 25-34.

11.Osaulenko, O.H. (2014), *Ukraina u tsyfrakh u 2013 rotsi* [Ukraine in figures in 2013], Kyiv, 551 p., available at: <http://ukrstat.gov.ua> (access date October 29, 2014).

Фатюха Н.Г., Дем'яненко Я.Ю. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Мета. Метою дослідження є аналіз інвестиційних процесів для розробки пропозицій щодо покращення інвестиційної привабливості України на сучасному етапі розвитку.

Методика дослідження. В процесі дослідження застосовувались методи: аналізу і синтезу – для вивчення об'єкта і предмета дослідження; графічний – для наочного відображення зв'язків між досліджуваними показниками; абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формування висновків).

Результати. Проведено аналіз обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну за основними видами економічної діяльності та за країнами походження. Висвітлено проблеми на шляху залучення прямих іноземних інвестицій. Надано рекомендації щодо їх вирішення та окреслено перспективи розвитку інвестування в економіку України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій для поліпшення інвестиційного клімату України та ідеї створення спеціальної служби підтримки інвесторів.

Практична значущість. Основні результати дослідження у формі пропозицій та методичних рекомендацій можуть бути використані суб'єктами господарювання у процесі залучення інвестицій та міжнародної співпраці у сфері інвестування.

Ключові слова: інвестиція, інвестор, прямі іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість.

Fatyuha N.G., Demyanenko Ya.Ju. THE STATE AND PROSPECTS OF THE USE OF LINEAR FOREIGN INVESTMENTS IN ECONOMY OF UKRAINE

Purpose. Purpose of the study is the analysis of investment processes to develop proposals on improvement of investment attractiveness of Ukraine on the modern stage of development.

Methodology of research. In article methods were applied: analysis and synthesis – to study the object and subject of research; graphic – for a visual display of links between the studied indicators; abstract and logical (theoretical generalizations and formulation of conclusions).

Findings. The analysis of volumes of direct foreign investments is conducted to Ukraine on the basic types of economic activity and countries of origin. Problems are lighted up on the way of bringing in of direct foreign investments. Given recommendations for their solution and outlined prospects of development of investing in the economy of Ukraine.

Originality. Scientific novelty of the research is to develop recommendations for improving the investment climate of Ukraine and the idea of creating a special service support investors.

Practical value. Key findings in the form of suggestions and guidelines can be used by business entities in the process of attracting investment and international cooperation in the sphere of investment.

Key words: investment, investor, foreign direct investment, investment attractiveness.

Фатюха Н.Г., Демьяненко Я.Ю. СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

Цель. Целью исследования является анализ инвестиционных процессов для разработки предложений по улучшению инвестиционной привлекательности Украины на современном этапе развития.

Методика исследования. В процессе исследования использовались методы: анализа и синтеза – для изучения объекта и предмета исследования; графический – для наглядного отображения связей между исследуемыми показателями; абстрактно-логический (теоретические обобщения и формирования выводов).

Результаты. Проведен анализ объемов прямых иностранных инвестиций в Украину по основным видам экономической деятельности и странам происхождения. Освещены проблемы на пути привлечения прямых иностранных инвестиций. Даны рекомендации для их решения и намечены перспективы развития инвестирования в экономику Украины.

Научная новизна полученных результатов заключается в разработке рекомендаций для улучшения инвестиционного климата Украины и идеи создания специальной службы поддержки инвесторов.

Практическая значимость. Основные результаты исследования в форме предложений и методических рекомендаций могут быть использованы субъектами хозяйствования в процессе привлечения инвестиций и международного сотрудничества в сфере инвестирования.

Ключевые слова: инвестиция, инвестор, прямые иностранные инвестиции, инвестиционная привлекательность.